

O ČINNOSTI VŠEOBECNĚ DOHODY O CLECH A OBCHODU (GATT)

JAROSLAV ŠULC

Mezi současnými mezinárodními událostmi poutají na sebe nemalou pozornost problémy rozvoje mezinárodní hospodářské a obchodní spolupráce. Pro ČSSR, jejíž postavení v mezinárodní dělbě práce je určováno vysoce rozvinutou průmyslovou základnou a současně omezeným trhem a nekomplexní surovinovou základnou, má a bude mít širší rozvoj mezinárodní hospodářské spolupráce zvláště velký význam. Stupeň a efektivnost zapojení ČSSR do mezinárodní dělby práce ovlivňuje totiž značnou měrou i její celkový hospodářský rozvoj. Podílem obrátu zahraničního obchodu na 1 obyvatele ČSSR již v r. 1963 třikrát převýšila světový průměr (tento podíl činil v ČSSR 2394 Kčs, světový průměr pak 717 Kčs), přiblížila se témuž ukazateli pro Francii (2530 Kčs), avšak zůstala pod ukazatelem Rakouska (3010 Kčs) anebo NSR (3593 Kčs). Požadavek zefektivnění čs. národního hospodářství nemůže být komplexně řešen bez hlubšího a efektivnějšího zapojení ČSSR do systému mezinárodní dělby práce. Není proto jistě náhodné, že se ČSSR již v minulosti aktivně podílela a dále se intenzivně podílí na mnohostranném řešení některých problémů mezinárodní hospodářské spolupráce v mezinárodních organizacích a dohodách. Chronologicky nejstarší takovou institucí, upravující některé mnohostranné normy mezinárodního obchodu, je Všeobecná dohoda o clech a obchodu, známá pod zkratkou anglického názvu *General Agreement on Tariffs and Trade* — GATT. Tato instituce, v níž bylo Československo v minulých letech jediným plnoprávným členem ze socialistických zemí, prošla od svého založení v roce 1947 zajímavým procesem vývoje. Cílem tohoto článku však není historický rozbor této organizace, nýbrž jen shrnutí současné její problematiky.

Stručná charakteristika Všeobecné dohody o clech a obchodu

GATT je svou podstatou mnohostranná rámcová obchodní dohoda, jejíž smluvní strany se navzájem zavazují, že budou v obchodě mezi sebou dodržovat určitá základní pravidla, obsažená v ustanoveních dohody:

- že si budou navzájem poskytovat doložku nejvyšších výhod ve clech a ostatních předpisech, týkajících se dovozu a vývozu;
- že se navzájem nebudou diskriminovat v ničem, co se týká obchodu, že odstraní dovozní omezení, pokud nejsou motivována potížemi v platební bilanci země;
- že budou případně vzniklé spory řešit cestou dvoustranných nebo mnohostranných konzultací.

Podle preambule GATT má být cílem mezinárodního obchodu a hospodářské spolupráce zvýšení životní úrovně, zajištění plné zaměstnanosti, plné využívání zdrojů a rozvoj výroby. Převládajícím krédem GATT je neoliberalistická teorie tzv. svobodného obchodu a nezasahování do volné hry tržních sil, jež podle ní samy povedou k nejracionálnějším výsledkům. K rozvoji obchodu a hospodářství postačuje podle této východí myšlenkové základny GATT obchod usměrňovaný soutěží soukromých ziskových zájmů. Státní zásahy do hospodářství a obchodu jsou podle ní nejen nepotřebné, ale mohou být i škodlivé.

„Filosofie“ GATT je tedy poplatná době, v níž byl formulován, a poměru sil v mezinárodním hospodářském životě, který tehdy ve světě existoval. Rozhodující podíl na formulaci ustanovení GATT měly pochopitelně vyspělé kapitalistické státy — USA, Velká Británie, Francie, Kanada a další. Dnešní rozvojové země byly v té době převážně koloniemi pod správou svých metropolí. To se odrazilo i ve formulaci ustanovení týkajících se hospodářského rozvoje.

Obecně řečeno vycházejí tato ustanovení z koncepce negativní, to je uznávají právo méně vyspělých zemí na ochranu budovaného mladého průmyslu a doporučují ostatním smluvním stranám, čeho se mají vystríhat, aby tento hospodářský rozvoj nenarušovaly. Méně si však všímají opatření pozitivních, to je takových, která by hospodářskému rozvoji napomáhala.

Za dobu své existence dosáhl GATT celkem významných úspěchů na poli, které je základem jeho činnosti, na poli *periodického odstraňování cel mezi smluvními stranami*. Po celně tarifní konferenci v roce 1947, na níž došlo k prvému snížení cel mezi smluvními stranami, pořádal GATT periodicky další celní konference — v Annecy v r. 1949, v Torquay v r. 1950—1951, v Ženevě v r. 1956 a další v letech 1960—1961. O dosud nejrozsáhlejší celně obchodní konferenci v rámci GATT, jež byla zahájena v Ženevě v r. 1964 a je známa pod názvem *Kennedyho kolo*, bude pojednáno dále. Je pochopitelné, že postupné snižování celní hradby prospívalo především vysoce konkurenčně schopným monopolům a monopolním skupinám ve vyspělých kapitalistických zemích. Rozvojové země se celně tarifních konferencí účastnily pouze v nepatrné míře,¹⁾ a i když se výsledky konferencí vztahovaly podle doložky nejvyšších výhod i na ně, nemohly jich prakticky využít, protože slevy se týkaly zejména průmyslového zboží, to je skupiny výrobků, které se v rozvojových zemích buď vůbec nevyráběly, anebo nebyly na světovém trhu schopny serióznější konkurence.

V roce 1947 sdružoval GATT 23 plnoprávných smluvních stran, mezi nimiž bylo 8 zemí, jež bychom dnes nazvali rozvojovými, a ze socialistických zemí pouze Československo. Postupně se členská základna GATT rozrůstala. Dnes se účastní GATT jako plnoprávné smluvní strany 68 států; v letošním roce se stala plnoprávným členem Jugoslávie. Prozatímními členy GATT jsou 4 státy. Kambodža a Polská lidová republika se účastní činnosti GATT na základě zvláštního ujednání. Konečně je GATT na *de facto* základě uplatňován k 6 nyní nezávislým státům, které byly dříve koloniemi. Tyto země se mají do určitého termínu rozhodnout, zda se hodlají stát plnoprávnými členy. Celkem se tedy s různým stupněm práv a povinností účastní činnosti GATT 80 zemí, (tj. asi 70 % členské základny Spojených národů).

Poměrně značná dynamika mezinárodních hospodářských a obchodních vztahů ovlivňovala i činnost GATT. Zdá se, že období, které bylo charakterizováno neoliberalistickou „filosofií“ volného obchodu, vycházející z volné konkurence a poskytování nejvyšších výhod jednotlivým státům, dnes již patří minulosti. Bylo to způsobeno tím, že do prvního dogmatu učinily průlom jednak rozvojové země, jež si vymohly — byť zatím spíše teoreticky — nadřazení potřeb svého hospodářského rozvoje volné, ničím neomezené konkurenci, jednak vznik řady regionálních a subregionálních hospodářských seskupení, z nichž mnohá se

¹⁾ Údaje uvedené v práci G. Gurzona *Multilateral Commercial Diplomacy*, Londýn 1965, charakterizují jednotlivé celně tarifní konference GATT takto:

Celně tarifní konference	Objem obchodu v miliardách US dolarů	Počet dohodnutých slev	Počet slev dohodnutých rozvojovými zeměmi
Ženeva 1947	10	45.000	72
Annecy 1949	nepublikováno	5.000	76
Torquay 1951—52	nepublikováno	8.700	59
Ženeva 1956	2,5	nepublikováno	10
Ženeva 1960—61	4,9	4.400	29

mění v celní unie nebo v oblasti volného obchodu. Následkem toho došlo k omezení doložky nejvyšších výhod.

Oba aspekty nového vývoje ve světovém hospodářství, které nadto vycházejí z objektivních tendencí, ukázaly, že mezi textem dohody a současnými tendencemi hospodářského života existuje značná neadekvátnost. Pokud jde o problematiku obchodu rozvojových zemí, byla příslušná ustanovení Všeobecné dohody shledána nevyhovujícími a situace se řešila jejich úpravou. V problematice regionálních hospodářských seskupení a doložky nejvyšších výhod je situace poněkud složitější a otázka jak ji řešit nebyla dosud ani vznesena.

Poměrně značně úsilí smluvních stran GATT se v poslední době věnuje řešení problémů Kennedyho kola celně obchodní konference.

Potřeba hospodářského rozvoje versus volná konkurence

Stav hospodářství rozvojových zemí charakterizují údaje, které jsou již natolik známy, že není nutno se o nich znovu zmiňovat. Od začátku šedesátých let vyvíjejí rozvojové země pod tlakem své tíživé situace na mezinárodním fóru vysokou aktivitu za zlepšení svého postavení v mezinárodním obchodě. Je možno pouze připomenout, že rezoluce káhirské konference nezúčastněných zemí v r. 1962 vlastně podpořila myšlenku socialistických zemí o svolání *Konference o obchodu a rozvoji* pod záštitou Spojených národů. Smluvní strany GATT se začaly návrhy rozvojových zemí na úpravu Všeobecné dohody zabývat v říjnu 1963. Konference OSN o obchodu a rozvoji (březen—červen 1964) přijala nové *Zásady mezinárodních obchodních vztahů a obchodní politiky* a řadu dalších doporučení, která ve své obecné poloze potvrzují, že ve vztahu k rozvojovým zemím má být potřeba jejich hospodářského rozvoje nadřazena kritériím volné konkurence. V únoru loňského roku byla ukončena úprava Všeobecné dohody doplněním nové kapitoly *O obchodu a rozvoji*. I když nová kapitola platí prakticky již rok, její vliv se zatím zřetelně neprojevil.

V nové kapitole Všeobecné dohody se odrážejí některé myšlenky přijaté Konferencí OSN o obchodu a rozvoji; řada ustanovení je dokonce stejně formulována. V tom je možno vidět analogii mezi GATT a Konferencí OSN o obchodu a rozvoji, jež samozřejmě vyplývá především z toho, že většina zemí přítomných na Konferenci, se zúčastnila i jednání o úpravě Všeobecné dohody. Podstatný rozdíl je v tom, že zatímco přijaté zásady a jiné rezoluce Konference mají charakter doporučení, má nová kapitola GATT o obchodu a rozvoji charakter smluvně právních závazků, jež přejímají průmyslově vyspělé smluvní strany GATT vůči rozvojovým zemím, které jsou smluvními stranami GATT. Z tohoto hlediska, tj. z hlediska právní závaznosti, je nutno též posuzovat potenciální dosah opatření obsažených v nové kapitole Všeobecné dohody.

Pozitivním rysem nové kapitoly je především uznání a potvrzení některých zásad, které byly již dříve vyhlášeny v různých orgánech Spojených národů. Nová kapitola především uznává, že mezinárodní obchod jako prostředek k dosažení hospodářského a společenského pokroku by se měl řídit takovými pravidly, jež jsou v souladu s cílem urychlit hospodářský rozvoj rozvojových zemí. Uznává se dále potřeba diverzifikovat strukturu hospodářství rozvojových zemí a zlepšit podmínky přístupu polotovarů a hotových výrobků z rozvojových zemí zejména na trhy smluvních stran. Z hlediska rozvojových zemí je pozitivní též ustanovení, že rozvojové země mohou získat jednostranné výhody v celně obchodních jednáních, aniž musí pokynout recipročně rozvinutým zemím celní slevy a jiné úlevy. Toto ustanovení, obsažené v Deklaraci ministrů GATT z roku 1963, bylo převzato přímo do textu Všeobecné dohody. Ve formulaci závazků vyspělých zemí vůči rozvojovým zemím se dále odrazila zkušenost, že pouhé odstraňování překážek, stojících v cestě obchodu rozvojových zemí, je u pro-

blému tak velkého ekonomického významu nedostatečné. I když v oblasti závazků převládá v nové kapitole i nadále konvenční metoda spočívající v odstraňování překážek (negativní koncepce), je předvídána i jiná, pozitivní cesta k rozšiřování prostoru pro dovozy z rozvojových zemí na trhy smluvních stran. Tato cesta — cesta cílevědomého rozšiřování trhu pro výrobky rozvojových zemí — je i osou čs. příspěvku k plnění cílů nové kapitoly. Do důsledků domyšleno, vede takový přístup ke strukturálním změnám v hospodářství a obchodu vyspělých zemí, a tedy i ke strukturálním změnám ve světovém obchodu a ke změně postavení rozvojových zemí ve světovém obchodu.

Limitujícím faktorem účinnosti nové kapitoly však je rozmělněnost závazků vyspělých zemí obecnými výhradami, jež jim v některých případech umožňují subjektivní výklad závazku. Tento fakt ovšem do jisté míry stírá smluvně právní charakter nové kapitoly a řada rozvojových zemí je si tohoto nedostatku vědoma. Úprava GATT — ale ani Konference OSN o obchodu a rozvoji — nevyřešila dále jeden z nejdůležitějších prosazovaných požadavků rozvojových zemí, týkající se udělení preferencí na trzích vyspělých zemí. Zřejmá složitost problému, vyplývající též z toho, že různé skupiny rozvojových zemí již nyní požívají preferencí na trzích některých vyspělých zemí, bude asi v budoucnu komplikovat řešení této otázky, a navíc narušovat akční jednotu rozvojových zemí. Zřejmě k vyvážení rozmělněnosti závazků prosazovaly rozvojové země široké konzultační procedury, v jejichž rámci by bylo možno zkoumat ve světle zásad nové kapitoly „chování“ každé vyspělé země. Nově ustavený výbor GATT pro obchod a rozvoj a řada pracovních skupin, jež byly v jeho rámci zřízeny, v podstatě naplňují tuto myšlenku. Efektivnost tohoto řešení ukáže ovšem až budoucnost.

Vcelku je možno říci, že úprava GATT ve vztahu k rozvojovým zemím je pouze prvním a neúplným krokem k úpravě postavení rozvojových zemí ve všeobecné dohodě a k nadřazení potřeby hospodářského rozvoje kritériím volné konkurence. Nesplnila cele očekávání rozvojových zemí, přesto však má pro ně určitý význam reprezentovaný právě spojením právního — byť rozmělněného — rámce s prověřovacími procedurami. Za prvním krokem by měly proto následovat další a z toho důvodu není možno tuto úpravu považovat za definitivní, která by se již neměla v dalším vývoji ve zmíněné oblasti měnit. Úprava GATT, a zejména její institucionální aspekty, vyvolala však zároveň stav, kdy se tyto problémy řeší souběžně ve dvou mezinárodních institucích — v GATT a v orgánech Konference OSN o obchodu a rozvoji. Další vývoj ukáže, zda za tohoto stavu, který generální tajemník Konference OSN o obchodu a rozvoji dr. R. Prebisch charakterizoval jako „intelektuální konkurenci“, bude možné se vyhnout neúčinným duplicitám a překrývání činnosti obou institucí.

Integrační seskupení versus doložka nejvyšších výhod

Tvůrčové články GATT o celních uniích a oblastech volného obchodu v roce 1947 jistě nepředpokládali, že se v poměrně blízké době stane zkoumáním toho, zda to které regionální seskupení vyhovuje ustanovením zmíněného článku, jednou z nejčastějších otázek, projednávaných v GATT.

Integrace mezi vyspělými zeměmi, integrace mezi rozvojovými zeměmi a konečně i různé stupně přidružení mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi se nyní zdá být jedním z podstatných rysů současného mezinárodního hospodářského života. Z chronologického hlediska šly v popředí vývoje téměř paralelně dva evropské bloky — Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské sdružení volného obchodu (ESVO). Uskutečňování integračního plánu zejména v EHS zatím přes četná sporná místa a za mnohdy dramatických okolností postupuje rychleji, než předvídal původní časový plán. Zatím lze ponechat stra-

nou určité tendence projevující se u většiny členů ESVO a směřující k navázání užšího spojení se společným trhem, ať již formou přidružení nebo plného členství. Tyto tendence vyplývají na jedné straně ze silných ekonomických pout, které spojují zejména některé členské země ESVO se zeměmi EHS (například podíl zemí EHS na celkovém vývozu Rakouska v roce 1964 činil 48 %, Švýcarska 40 %, Švédska 32 %; podíl zemí EHS na celkovém dovozu Rakouska činil pak v tomtéž období 59 %, Švýcarska 62 %, Švédska 37 %). Na druhé straně jistě působila na členské země ESVO i skutečně vysoká dynamika vývoje hospodářství v EHS. Je možno tedy usuzovat, že tyto tendence, charakterizované v současné době tzv. stavěním mostu mezi ESVO a EHS, budou i nadále živé.

Pokud jde o seskupení rozvojových zemí, mnohá již existují a řada dalších se tvoří. V GATT se již několik let projednává průběh integračních snah v Latinskoamerické oblasti volného obchodu, ve Středoamerické oblasti volného obchodu, v oblasti volného obchodu mezi Nicaraguou a El Salvadorem, v Středoafričké celní unii atd. Nedávno se utvořil Arabský společný trh. Řada dalších integračních seskupení v Africe byla přitom v minulosti buď rozpuštěna nebo modifikována. Určité integrační projekty existují i v oblasti jihovýchodní Asie.

Zvláštní skupinu tvoří navíc ještě dohody o přidružení Řecka a Turecka k EHS a konvence o přidružení některých afrických zemí k EHS. Sama Konvence o přidružení k EHS vytváří 18 oblastí volného obchodu, to je mezi každým z příslušných afrických států jednotlivě a EHS jako celkem.

Důsledkem tohoto bouřlivého rozvoje integračních snah je skutečnost, že již v současné době jsou 2/3 smluvních stran GATT členem některého z integračních seskupení a některé z nich třeba i dvou různých seskupení. Vývoj v tomto směru bude zřejmě pokračovat. Zdá se, že se uvažuje o vytvoření systému preferencí mezi státy západní hemisféry, to znamená mezi Severní a Jižní Amerikou. Je připravena zvláštní dohoda o dovozu automobilů a jejich částí mezi USA a Kanadou, jež je ze strany USA zřejmým porušením doložky nejvyšších výhod. V minulosti již existovaly úvahy o Atlantickém hospodářském společenství mezi západní Evropou a Severní Amerikou, pro které ovšem zatím v západní Evropě neexistuje vhodné politické klima. V každém případě, dovedeno ad absurdum, si lze představit situaci, za níž by úloha doložky nejvyšších výhod byla mezi jednotlivými státy prakticky vyloučena. Základem GATT by pak již nebyl článek o nejvyšších výhodách, ale článek o celních uniích a oblastech volného obchodu. Je ovšem otázka, zda by tato nová báze vůbec mohla být pilířem mnohostranné dohody o clech a obchodu. Jaká by přitom byla pozice tzv. třetích zemí, to je těch, které se z jakýchkoliv důvodů nebudou podílet na preferenčním režimu žádného seskupení? Jaký vliv by měla celá situace na světový obchod jako celek, pokud by se byl jen některá z integračních seskupení trvale zaměřila na hospodářskou autarkii?

To je okruh otázek, které dříve nebo později musí nutně vyvstat a jejichž řešení nebude možno dále odkládat. Bylo by jistě naivní zabývat se představou, že by bylo možno integrační procesy zastavit. Ve své podstatě jsou to procesy objektivní, spojené v případech vyspělých zemí s vysokým stupněm internacionalizace výrobních sil na základě dosaženého pokroku vědy a techniky. (To však nic nemění na skutečnosti, že existují oprávněné námitky proti politickému zneužití integračního procesu a proti diskriminačním praktikám ve vnější ekonomické politice integračních seskupení.) V případech rozvojových zemí může být integrace za vhodných podmínek faktorem napomáhajícím jejich hospodářskému rozvoji cestou industrializace, výhodnější mobilizací vnitřních zdrojů několika rozvojových zemí a jejich využitím na regionálním nebo sub-regionálním základě. Jednou z těchto podmínek je jistě oprávněný požadavek, aby se na ekonomických výhodách, jež s sebou proces integrace přináší, podílela zejména národní odvětví a nikoliv cizí kapitálové společnosti. Proces in-

tegrace může za jistých podmínek napomáhat k vyšší efektivnosti výroby, vyšší sériovosti a k zajištění lepších tržních příležitostí za úzkým rámcem trhu jedné země.

Pokud jde o striktně ekonomické důsledky integračních seskupení, pak se zdá, že nejdůležitějším kritériem jejich pozitivního či negativního vlivu na další rozvoj světového obchodu bude především to, jakým směrem je hospodářský vývoj seskupení orientován, tj. zda jde o „otevřené“ seskupení, či o vnitřně orientovaný vývoj.²⁾ Kritéria pro posouzení těchto důležitých faktorů však nejsou v GATT ani nikde jinde s potřebnou přesností formulována.

Integrační procesy však nemusí nutně vést k vytváření uzavřených hospodářských bloků, na jejichž trhy by byl přístup nečlenských zemí ztížen více či méně důmyslnými opatřeními a nástroji obchodní politiky. Možnosti pro hlubší mezinárodní hospodářskou a obchodní spolupráci jistě nejsou omezeny hranicemi integračních seskupení.

Kennedyho kolo celně obchodní konference GATT

K rozhodnutí o svolání dalšího kola celně obchodní konference GATT nemalou měrou přispěl vývoj v Evropském hospodářském společenství (EHS).

Vznik Evropského hospodářského společenství vyvolal v americkém tisku řadu nadšených komentářů o novém kroku k dosažení „jednoty svobodného světa“. Nemůže být sporu o tom, že při oceňování vyhlídek, nadějí a perspektiv západoevropské integrace převládaly tehdy ve Spojených státech motivy politické. Uvolněné síly objektivního procesu internacionalizace ekonomik ve spojení s konjunkturálním vzestupem, vyvolaným pozdní poválečnou obnovou fixního kapitálu v řadě západoevropských zemí, se brzy projevily v relativně vysokém tempu hospodářského růstu zemí EHS. Téměř současně však začaly vystupovat do popředí autarkní tendence společenství — boj za ochranu společného trhu před vnější konkurencí. Nejmarkantněji se tato tendence projevila v zemědělství.

Přístup na trh EHS se pro třetí země, tj. nečleny společenství, stával stále obtížnějším. Zdálo se, že tato situace by mohla být změněna pomocí Velké Británie, jejímž vstupem do společenství měla být hospodářská autarkie EHS rozmělněna zevnitř. Nezdar prvního rozporuplného pokusu o vstup Velké Británie do EHS však zatím naděje na ovlivnění vývoje společenství touto cestou zklamal. Možnou cestou řešení je paralelní snižování vnitřních překážek v EHS i v Evropském sdružení volného obchodu a ono „stavění mostů“, o němž se často mluví v prohlášeních oficiálních činitelů Velké Británie a v poslední době i Francie. To ovšem neřeší ekonomické problémy vznikající ve vztazích USA k oběma seskupením, především však k EHS.

Pokusem o částečné otevření společného trhu se stalo jednání o vzájemném snížení celních a jiných bariér v rámci GATT. Tak zvané *Kennedyho kolo* jednání o celní a jiné slevy (jeho impulsem je zmocnění presidenta Kennedyho americkým Kongresem jednat o vzájemném recipročním snížení celních a jiných překážek obchodu až o 50 %) bylo oficiálně zahájeno v Ženevě v květnu 1964.

Jak bylo již zmíněno, uskutečnila Všeobecná dohoda o clech a obchodu za dobu své existence již několik celně tarifních konferencí, na nichž si smluvní strany vyměnily celní slevy na jednotlivé produkty a jejichž výsledky se na základě doložky nejvyšších výhod automaticky vztahovaly na všechny smluvní strany. Je ovšem třeba říci, že všechna dřívější jednání byla vedena na základě

²⁾ Jde v podstatě o projev vnější ekonomické politiky seskupení. Uzavírá-li se do svých hranic a omezuje tak své hospodářské vztahy s nečlenskými zeměmi, jde o zjevný vnitřně orientovaný vývoj.

výměny celních slev na jeden druh výrobků za reciproční slevu na jiný druh. Celní slevy se přitom týkaly prakticky pouze průmyslových výrobků, a to zdaleka ne všech. Téměř nepovšimnuta zůstala oblast zemědělských výrobků, kde byly ochrannářské tendence nejsilnější a subvencování neekonomické výroby v mnoha zemích nejširší. Produkční zemědělské země, jako Austrálie, Kanada, Nový Zéland — ale též Spojené státy, si proto tentokrát vynutily přiznání zásady, že jednání se bude týkat všech výrobků včetně zemědělských, a dále že dohodnuté snížení má být lineární. To znamená, že země, které se zúčastní Kennedyho kola, by měly snížit cla a jiné překážky obchodu (dovozní omezení, různé specifické přírážky, daně atd.) u všech výrobků na polovinu. Výjimky, týkající se výrobků, na něž by se snížení ochrany trhu nevztahovalo, mají být omezeny na minimum a mají se povolovat pouze v těch případech, kde by snížení ochrany domácího trhu znamenalo „ohrožení národních zájmů“.

Usilovná jednání, která měla připravit půdu budoucí celně obchodní konferenci GATT, začala vlastně již schůzí ministrů smluvních stran GATT v roce 1963. Po překlenutí četných velmi složitých problémů cestou kompromisních řešení předala řada smluvních stran 16. listopadu 1964 své konkrétní nabídky pro účast v jednáních. Odlišný charakter jednání v oblasti snižování ochrany v obchodu zemědělskými produkty se projevil i organizačně v tom, že pro nabídky v zemědělské oblasti byl stanoven odlišný termín, a to 16. září 1965. Tehdy se však již uprázdnila židle Francie v Radě ministrů v Bruselu a EHS nebylo tedy schopno předat jednotnou zemědělskou nabídku ve stanoveném termínu. Převážná většina ostatních smluvních stran sice nabídky předala, avšak bez účasti EHS v celém jednání nebylo možno očekávat většího pokroku. Nedávné rozhovory ministrů členských zemí EHS v Lucembursku [poté kdy se Francie opět vrátila do orgánů společného trhu] se vyznačovaly úsilím obnovit jednání Kennedyho kola a stanovit společný postup členských zemí EHS v tomto smyslu.

Rozhodně však dosavadní vývoj Kennedyho kola není důvodem k přehnanému optimismu. Pravomocí, dané prezidentu Kongresem USA, vyprší v červenci příštího roku a závěr celně obchodní konference přitom zdaleka není v dohledu. Generální ředitel GATT E. Wyndham White o celé situaci na XXIII. plenárním zasedání smluvních stran v březnu tohoto roku prohlásil mimo jiné: „Podmínky, jež by umožnily dovést jednání ke zdárnému konci, nejsou zdaleka ještě dosaženy. Je pravda, že bylo dosaženo určitého pokroku v identifikaci možných oblastí shody, pokud jde o snížení cel průmyslových výrobků. Podíváme-li se však na obšírné jednání o zemědělství, lze mluvit, upřímně řečeno, o obrazu úplné deprese... Je jasné, že pokud by současná situace trvala dále, to jest po období, které by se měřilo spíše na týdny než měsíce... museli bychom patrně vyzvat ministry smluvních stran, aby přijali zásadní rozhodnutí o dalším osudu konference.“

Při posuzování vyhlídek na úspěšné zakončení Kennedyho kola celně obchodní konference musíme ovšem brát v úvahu, že řada smluvních stran GATT — především nečlenů společného trhu — je hluboce ekonomicky zainteresována na zvýšení potenciálních možností pro svůj vývoz. Zklamání Kennedyho kola by mělo hluboké politickoekonomické důsledky pro Všeobecnou dohodu o clech a obchodu jako nástroj pro řešení závažných otázek mezinárodních obchodních vztahů. Lze tedy očekávat, že v nejbližších měsících bude vyvíjena značná aktivita k překonání současného „mrtvého bodu“.

Na výsledcích Kennedyho kola a především na jeho přínosu pro další rozvoj mezinárodního obchodu bude zejména záležet ocenění nynější úlohy GATT v rozvoji hospodářské a obchodní spolupráce.